

Etnološko raziskovanje in muzejsko predstav- ljanje zunajevropskih ljudstev v Sloveniji v obdobju gibanja neuvrščениh

TINA PALAIĆ IN RAJKO MURŠIČ

Zato tudi pri nas ne bi smeli zgolj uvažati in nekritično uporabljati tujih idej in ideologij, pač pa si ustvariti svoj lasten pogled na svet. Glede tega imamo kot majhen in neuvrščени narod vsekakor določeno prednost. (Šmitek 1979: 25)

Vzpostavljanje in predstavljanje etnološke in muzejske vednosti o zunajevropskih¹ ljudstvih omogočata spoznavanje njihovih načinov življenja, hkrati pa osvetlujeta odnos določene družbe do teh ljudstev in njihovih kultur. O vsem tem pripoveduje zgodovina nastajanja

---

1 V besedilu uporablja izraz zunajevropska ljudstva, da se izogneva opredeljevanju predmeta z negacijo, obenem pa opozoriva na politično-prostorski kontekst najine razprave. Izraz neevropske etnologije uporablja le v zvezi z muzejem v Goričanih ter predavanji na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

teh zbirk v družbenih razmerah, ki so te prakse omogočile. V tem prispevku bova obravnavala etnološke in muzeološke prakse raziskovanja in predstavljanja zunajevropskih ljudstev v Sloveniji, s poudarkom na obdobju med letoma 1960 in 1990, ko sta nanje bistveno vplivala tedanja usmeritev zunanje politike socialistične Jugoslavije v gibanje neuvrščenih in njeno aktivno vključevanje v dekolonizacijske procese. Temeljna načela gibanja, med njimi prijateljstvo in solidarnost z novonastalimi dekoloniziranimi državami, ki so se gibanju pridružile, so se kazala tudi v domačem, torej slovenskem oziroma širšem jugoslovanskem prostoru.

Najprej bova osvetlila politične, zgodovinske in kulturne kontekste udejstvovanja SFR Jugoslavije v gibanju neuvrščenih, ki je prinašalo tudi številne stike in izmenjave na obravnavanih področjih. Osvetlila bova delovanje Muzeja neevropskih kultur, ki je bil ustanovljen leta 1964 kot oddelek Slovenskega etnografskega muzeja (SEM) z razstavnimi prostori v dvorcu Goričane pri Medvodah. V obravnavanem času se kaže porast pridobivanja zunajevropskih predmetov in zbirk v tem muzeju ter še zlasti razstavne in obrazstavne dejavnosti. Obravnavala bova pogoje delovanja muzeja, posebno pozornost pa bova namenila predstavitvi praks zbiranja zunajevropskih predmetov in nastajanja zbirk v tem času. V nadaljevanju bova prikazala, kako se je diskurz neuvrščenosti izražal v etnološkem preučevanju in opisovanju zunajevropskih ljudstev, pri čemer bova pozornost posvetila zlasti študijskim programom na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ki so pokrivali to področje, deloma pa bova predstavila tudi neposredne načine soočanja učiteljev in študentov z območji zunaj Evrope.

GIBANJE NEUVRŠČENIH TER NJEGOVI UČINKI V AKADEMSKI IN MUZEJSKI SFERI

Gibanje neuvrščenih ima več desetletij trajajočo predzgodovino idej in prizadevanj za povezovanje in solidarnost med koloniziranimi državami, ki so se v obdobju po drugi svetovni vojni še okrepila in končno manifestirala na prvem srečanju gibanja v Beogradu leta 1961 (Prashad 2007; Mišković 2009; Jakovina 2011; Sena Utama 2016). K temu je prispevalo več dejavnikov, med njimi tudi zavedanje novonastalih držav, ki so se osvobodile kolonialne nadvlade zahodnih imperijev, da lahko le s sodelovanjem in skupnim nastopom v mednarodni skupnosti ohranijo suverenost in utrdijo svoj položaj. Pri nastanku gibanja

je imela SFR Jugoslavija pomembno vlogo. Z izkazovanjem podpore zatiranim narodom in zagovarjanjem protikolonialne politike je njen voditelj Tito tlakoval pot do nastanka gibanja neuvrščenih, k ugledu Jugoslavije med deželami t. i. tretjega sveta pa je prispevala tudi jugoslovanska teorija lastne poti socializma zunaj sovjetskega bloka, čemur so v iskanju nove nacionalne identitete sledile številne države (Vučetić 2017: 13–21).

Države članice gibanja so na rednih srečanjih poudarjale nasprotovanje kolonializmu, rasizmu in kulturnemu imperializmu Zahoda, predvsem ameriškemu nadzorovanju tokov informacij in kulturnih dobrin. To je pripeljalo do ustanovitve Neuvrščene tiskovne agencije, ki je neodvisno od Zahoda sprejemala in horizontalno distribuirala poročila iz neuvrščenih držav (Gupta 1992: 65–6). Zagovarjale so tudi načelo aktivne miroljubne koeksistence, uravnotežen ekonomski razvoj vseh držav in razoroževanje (Rubinstein 1970: 106–11) ter načela nevmešavanja v notranje zadeve suverenih držav, po konferenci v Lusaki v Zambiji leta 1970 pa so se okrepile predvsem zamisli o reševanju ekonomskih težav držav v razvoju. Na konferenci v Beogradu leta 1989 so članice gibanja sprejele program njegove modernizacije in v ospredje postavile zmanjševanje ekonomske neenakosti med severom in jugom (Bogetić 2014: 620–2). To je prednostna naloga gibanja neuvrščenih še danes, v njem pa ni polnopravna članica nobena od držav naslednic SFR Jugoslavije.

Vijay Prashad (2007: xv, xviii) gibanje neuvrščenih vrednoti pozitivno in ga razlaga predvsem kot politični projekt, ki je nemočnim državam omogočil dialog z močnimi. Akhil Gupta (1992: 64, 67–70) gibanje razume kot transnacionalno zamišljeno skupnost, kot »mavrično koalicijo razlaščenih narodov«, ki je temeljila v nastanku nacionalnih držav in jim hkrati omogočala ohranjanje suverenosti, manj uspešna pa je bila pri oblikovanju skupne identitete držav članic. Gal Kirn (2017: 328) gibanje neuvrščenih obravnava kot politiko spodkopavanja bipolarnega zemljevida hladne vojne ter usmeritev k dekolonizirani modernizaciji.

Nekateri avtorji so nekoliko bolj kritični v opozarjanju, da se jugoslovanski voditelji niso ukvarjali z rasizmom mednarodne skupnosti, še manj pa z lastnim rasiziranim privilegijem v njej (glej Brumen in Jeffs 2001; Kilibarda 2010; Betts 2017; Subotić in Vučetić 2019). Ohranili so položaj Jugoslavije kot izjeme med evropskimi državami, ki je začela vzpostavljati enakopravne odnose s t. i. tretjim svetom na temelju pravice do samoodločbe in suverenosti ter načel miroljubne koeksistence, enakopravnosti in nevmešavanja v notranje zadeve. Sebe so predstavljali kot belce in Evropejce, ki niso bili nikoli kolonizatorji,

ter poudarjali srečevanja in izmenjave v duhu enakosti in vzajemnega spoštovanja. To je pomembno prispevalo k Titovemu velikemu uspehu med afriškimi in azijskimi voditelji. Hkrati se je Jugoslavija prikazovala kot bolj razvita od drugih držav članic gibanja neuvrščenih z nalogo kazati prihodnost manj razvitim članicam. Podpora dekolonizaciji in sodelovanje z državami v razvoju sta Jugoslavijo pomagala uvrstiti na svetovni zemljevid in ji v kontekstu obračuna med blokoma v hladni vojni prinašala številne koristi.

Poleg političnega udejstvovanja v gibanju neuvrščenih je Jugoslavija sodelovanje z drugimi neuvrščenimi državami razvijala in krepila tudi na ekonomskem področju, predvsem pri razvojnih projektih, trgovini in izgradnji infrastrukture ter na področjih znanosti in tehnike (Ramšak 2015: 770–5). Intenzivno sodelovanje je potekalo zlasti pri velikih arhitekturnih projektih (Stanek 2020). Znanstveno-tehnično sodelovanje je vključevalo angažiranje strokovnjakov, svetovalcev in raziskovalcev v obe smeri, znanstveno in strokovno usposabljanje ter izpopolnjevanje in štipendiranje študija tujim študentom v Jugoslaviji (Lamberger Khatib 2010: 102–3). Študij je potekal tudi v obratni smeri, saj so v deželah v razvoju študirali tudi slovenski štipendisti, ki so se zbirali v okviru Slovenskega orientalističnega društva, ustanovljenega na njihovo pobudo leta 1973 v Ljubljani (b.n.a. 1977: VII–VIII).

V gibanju so poudarjali pomen kulture in zagovarjali kulturno raznolikost (Piškur 2019: 15–6). Spodbujali so povezovanja in izmenjave na tem področju, ki so jih urejali programi kulturnega sodelovanja in kulturne konvencije (Merhar 2019: 44). Ti so predvidevali sodelovanje slovenskih in tujih gledališč, opernih in filharmoničnih ansamblov, muzejev, galerij, knjižnic, arhivov ter društev umetnikov in kulturnih delavcev (Lamberger Khatib 2010: 107).

Tudi na področju muzejev in galerij so se v tem času povečale aktivnosti, povezane s t. i. tretjim svetom. Že od petdesetih let dvajsetega stoletja je tuje umetnike gostil Mednarodni grafični bienale v Ljubljani, pod pokroviteljstvom ZN pa so v Umetnostnem paviljonu Slovenj Gradec (danes je to Koroška galerija likovnih umetnosti) organizirali mednarodne razstave umetniških del. Leta 1984 je bila pod pokroviteljstvom gibanja v Titogradu (danes Podgorica, Črna gora) ustanovljena Galerija umetnosti neuvrščenih držav »Josip Broz Tito« z namenom zbiranja in predstavljanja umetnosti in kulture neuvrščenih držav in držav v razvoju. Muzej revolucije jugoslovanskih narodov (danes je to Muzej Jugoslavije v Beogradu) je hranil darila tujih politikov (Piškur 2019: 17–9). Muzej neevropskih kultur v dvorcu Goričane pri Ljubljani je bil od leta 1964 prva ustanova v Jugoslaviji, namenjena

zbiranju in predstavljanju zgoj zunajevropskih etnografskih zbirk. Leta 1977 je bil v Beogradu ustanovljen še Muzej afriške umetnosti, ki je temeljil na zbirki dr. Zdravka Pečarja in njegove žene Vede Zagorac (Frelj in Koren 2017: 11).

ŠTUDIJSKE IZMENJAVE IN SODELOVANJE SLOVENSКИH DEDIŠČINSКИH STROKOVNJAKOV V NEUVRŠČENIH DRŽAVAH

V obdobju gibanja neuvrščeni se je za kulture v drugih neuvrščeni deželah zanimalo več slovenskih strokovnjakov in strokovnjakinj. Za študij ali raziskovanje so lahko pridobili jugoslovansko ali štipendijo države, v kateri so delovali, nekateri so uporabili tudi druge možnosti, na primer lastno financiranje študija. Na podlagi pogovorov z več posamezniki, ki so to platformo izkoristili, ugotavljava, da je bila sicer odprta, vendar kljub temu premalo poznana in izrabljena. Vsekakor pa njihovo delovanje kaže na to, da se je v tem času zanimanje za zunajevropske kraje povečalo. Tu omenjava le nekaj posameznikov in posameznic, ki so pomembno oblikovali svoja področja raziskovanja, nekateri pa so se udejstvovali tudi v muzejski sferi.

Med letoma 1959 in 1961 je kot štipendistka egiptovske vlade v Kairu študirala Bernarda Perc, med letoma 1963 in 1968 pa je doktorski študij egiptologije končala na univerzi v Münchnu, za kar je pridobila štipendijo Sklada Aleksandra von Humboldta (Perc 1974: 5). Perc je bila med letoma 1954 in 1967 kustosinja v Pokrajinskem muzeju Ptuj, katerega direktorica je postala leta 1963. Zavzemala se je za razvoj egiptologije v Sloveniji, pri čemer pa ni bila posebej uspešna (Curk 1983: 152–3).

Ivan Šprajc, svetovno znani etnolog in arheolog, je pričel opravljati raziskave v Mehiki že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, prav takrat pa je nekaj časa deloval tudi v Muzeju neevropskih kultur v Goričanah, kjer je sodeloval s kustosinjo muzeja Pavlo Štrukelj. Kot študenta sta v tem muzeju delovala tudi Mojca Marija Terčelj in Ralf Čeplak Mencin, ki sta se pozneje v muzeju zaposlila (Terčelj 1996–2004; Čeplak Mencin 1990–). Čeplak Mencin je leto dni preživel na Kitajskem (1986), Terčelj pa je dejavna zlasti v Srednji Ameriki.

Etnolog Zmago Šmitek se je v letih 1979–1980 strokovno izpopolnjeval na univerzi v New Delhiju, doktoriral pa je leta 1983 na temo Obzorje Slovencev na področju zunajevropskih kultur. V osemdesetih letih je objavil dva izčrpana pregleda dotedanjega soočanja slovenskih

popotnikov, diplomatov, misijonarjev, raziskovalcev in drugih z ljudmi zunaj Evrope (Šmitek 1986, 1988). Vse življenje se je posvečal raziskovanju azijskih religij in mitologij ter obravnavi stikov Slovencev z ljudstvi z drugih celin.

Mitja Saje je v sedemdesetih letih študiral na Kitajskem in na temo kitajske ekonomije kasneje tudi doktoriral; bil je pomemben akter pri vzpostavljanju Oddelka za azijske študije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Andrej Bekeš je leta 1986 doktoriral na Japonskem in pozneje pomembno prispeval k študiju japonologije na Slovenskem. Blaž Telban je bil med redkimi slovenskimi etnologi in etnologinjami, ki je po diplomu študiral v Južni Ameriki ter objavil monografijo na podlagi svojega raziskovanja. Delo *Pregled etničnih skupin Kolumbije* je izšlo v Ekvadorju (Telban 1988). V slovenskem jeziku je dostopen njegov pregled razvoja antropologije v Kolumbiji (Telban 1986). Njegov brat Borut Telban je že sredi osemdesetih let prejšnjega stoletja opravljial raziskave na Papuanski Novi Gvineji in leta 1994 doktoriral na Avstralski nacionalni univerzi, danes pa je mednarodno priznan strokovnjak za to regijo.

Svoje znanje in izkušnje so s kolegi iz neuvrščениh dežel delili tudi muzealci in kulturni delavci. Direktor SEM Boris Kuhar (na tem položaju je bil med letoma 1963 in 1987) je v sedemdesetih letih sodeloval pri ustanovitvi Narodnega muzeja v Mogadišu, dva meseca pa je preživel tudi v Keniji, kjer je za kenijsko vlado pripravil elaborat o vlogi tradicionalne kulture v turizmu. Med letoma 1966 in 1971 je v Senegal, Egiptu, Kamerunu, Alžiriji, Tanzaniji, Ugandi in Keniji posnel gradivo za televizijske oddaje iz serije *S kamero po svetu* (glej Valentinčič Furlan 2019: 171). Štefko Cobelj je po upokojitvi kot svetovalko za muzejsko dejavnost v Somalijo povabil Zvezni zavod za tehnično, prosvetno in kulturno ter znanstveno sodelovanje v Beogradu. Somalijo je prvič obiskala med letoma 1980 in 1982, pozneje pa še med letoma 1986 in 1987. Najprej se je ukvarjala z razvojem nacionalnega muzeja v Mogadišu, nato pa je odpotovala v Hargeiso v severni provinci države, kjer je urejala tamkajšnji muzej. Ob drugem obisku je bila v Mogadišu odgovorna za postavitve stalnih zbirk v zgradbi nacionalnega muzeja (Petrovič 2012: 30–4; Petrovič 2020).

Jugoslavija se je odzvala tudi na Unescovo Mednarodno kampanjo za reševanje spomenikov v Nubiji, lociranih v Egiptu in Sudanu, ki so bili ogroženi zaradi poplav ob gradnji Asuanskega jezua na reki Nil (med letoma 1960 in 1971) (več v Hassan 2007). Med oktobrom 1963 in majem 1964 je skupina štirih strokovnjakov, treh slikarjev in

restavradorjev ter kemijskega inženirja² pod okriljem Inštituta za varovanje kulturnih spomenikov Jugoslavije odpotovala v južni Egipt in severni Sudan, kjer je sodelovala pri reševalnih prizadevanjih na štirih lokacijah. Njena naloga je bila poskrbeti za koptske freske v egiptovskih templjih Wadi Es Sebuja in Abu Hodah, koptski cerkvi Abdulah Nigri (Egipt) in triladijski krščanski cerkvi Sheikh Abd El Gadir (Sudan). Nekatere so sneli, konservirali in pripravili za transport v različne egiptovske muzeje. Slovenski strokovnjak Miha Pirnat je dokumentiral metodologijo njihovega dela, pa tudi pokrajino in spomenike, ter ustvaril bogat fotografski arhiv (Frelih 2013).

Tovrstno sodelovanje je bilo bolj sporadično in odvisno od projektnega sodelovanja na zvezni ravni. Trajneje pa je prostor slovenskega soočanja z zunajevropskimi kulturami zaznamoval Muzej neevropskih kultur v Goričanah.

USTANOVITEV MUZEJA NEEVROPSKIH KULTUR V GORIČANAH

Prvi zunajevropski etnološki predmeti, ki so bili poslani v najstarejšo muzejsko ustanovo na Slovenskem, so bili del zbirke misijonarjev Barage, Pirca in Čebula, ki so v prvi polovici 19. stoletja delovali med severnoameriškimi staroselci. Predmeti so bili poslani leta 1821 ustanovljenemu Kranjskemu deželnemu muzeju, ki je od takrat naprej, sicer nesistematično, pridobival tovrstne predmete (Hudales 2003: 64; Frelih 2009: 8–9). Leta 1923 je bil na pobudo Nika Zupaniča, prvega akademskega slovenskega etnologa in antropologa, ustanovljen Kraljevi etnografski muzej v Ljubljani (Rogelj Škafar 1993: 7), ki je prevzel te zbirke. Muzej je domoval v prostorih Narodnega muzeja (nekdanjega Kranjskega deželnega muzeja), kjer se je ves čas soočal s prostorskimi težavami. Ko je leta 1963 direktor muzeja postal Boris Kuhar, se mu je ponudila priložnost pridobiti več muzejskih depandans. Poleg upravljanja gradu Podsmreka pri Višnji Gori, graščine Lisičje pri Škofljici, Jurčičeve rojstne hiše na Muljavi, Adamičeve hiše na Blatu pri Grosupljem ter prostorov za muzejski depo v Uršulinskem samostanu v Škofji Loki je leta 1963 v upravljanje pridobil tudi dvorec

---

2 To so bili Milorad Medić, slikar – konservator, Mihailo Vunjak, ing. kemije – konservator (oba iz Jugoslovanskega inštituta za varstvo kulturnih spomenikov, Beograd), Bogdan Kovačević, slikar – konservator (iz Pokrajinskega zavoda za spomeniško varstvo Novi Sad) in Miha Pirnat, slikar – konservator (iz Zavoda za spomeniško varstvo SRS).

Goričane pri Medvodah, kjer je muzej hranil in razstavljal izključno zunajevropske zbirke (Kuhar 2013). Med dejavniki, ki so prispevali k pridobitvi dvorca Goričane, je Kuhar poudaril udejstvovanje SFR Jugoslavije v gibanju neuvrščenih, ki je bilo podlaga za pridobivanje finančnih sredstev za muzejsko delovanje na področju predstavljanja zunajevropskih ljudstev (Palaić 2019: 195).

Za delo z zunajevropskimi zbirkami v Muzeju neevropskih kultur je bila odgovorna kustosinja Pavla Štrukelj, etnologinja in muzeologinja, ki je v SEM delovala med letoma 1955 in 1990. Prevezela je predhodno zbrane zunajevropske zbirke, ki jih je dotlej hranil Etnografski muzej, dodala pa jim je zbirke in predmete, ki so v muzej prišli kot bolj ali manj neposreden rezultat številnih izmenjav in stikov z drugimi neuvrščenimi državami. Ob Kuharjevi podpori je v času njegovega ravnateljstva v Goričanah pripravila okoli 80 lastnih in gostujočih razstav (Valentinčič Furlan 2019: 162). Ob razstavah so praviloma pripravili razstavne kataloge, Štrukelj pa je napisala tudi več razprav o starejših zunajevropskih zbirkah in zbirateljih. Ob razstavah je zastavila tudi bogat spremljevalni program, ki je vključeval vodstva, predavanja, projekcije filmov, koncerte, predstave (na primer indonezijskih senčnih lutk) in delavnice (na primer izdelovanja japonske ikebane) (Palaić 2020: 25). V muzeju je opravljala celo vrsto del, kar ji je onemogočilo, da bi se sistematično posvetila razvoju zbiranja in predstavljanja zunajevropskih muzejskih zbirk (Čeplak Mencin 2003: 224; 2015: 356). Kljub nasprotovanju velikega dela etnologov in antropologov je leta 2001 Muzejski svet SEM sprejel sklep o ukinitvi Muzeja neevropskih kultur ter preselitvi zunajevropskih zbirk v takratne depojе SEM v Škofjo Loko (za podatek o selitvi predmetov glej Kogej Rus 2002: 351). Zunajevropske zbirke so danes razstavljene v razstavni hiši SEM na Metelkovi ulici v Ljubljani v sklopu obeh stalnih razstav (glej Čeplak Mencin, Terčelj in Freljih 2008: 145–80; Freljih, Koprivec in Zidarič 2013: 105–12) in na občasnih tematskih razstavah.

PRIDOBIVANJE ZUNAJEVROPSKIH ZBIROK DO NASTANKA MUZEJA NEEVROPSKIH KULTUR

Predstavljanje zunajevropskih zbirk omogoča spoznavanje načinov življenja zunajevropskih ljudstev, hkrati pa osvetljuje odnos določene družbe do teh ljudstev in njihovih kultur. Pri tem je pomembno poznati zgodovino zbiranja teh zbirk in družbene razmere, ki so te prakse omogočile. V evropskem kontekstu je na nastanek muzejev, ki hranijo

zunajevropske zbirke, močno vplival kolonializem. Kot piše Pieter ter Keurs (1999: 68–72), so v evropskih kolonizatorskih državah predmete iz oddaljenih dežel pridobivali z znanstvenimi odpravami, s posameznimi zbiralnimi aktivnostmi državnih uradnikov, misijonarjev in zdravnikov, ki so bili na različne načine povezani s kolonialnimi oblastmi, z vojaškimi ekspedicijami in z darili ter manjšimi nakupi posameznikov, ki so se iz različnih razlogov znašli v zunajevropskih deželah. Prirejali so tudi kolonialne razstave, s katerimi so prav tako pridobivali gradiva, saj je bilo veliko predmetov zbranih in izdelanih za te namene in so po razstavi ostali v muzejih.

V slovenskem prostoru resda nismo bili neposredno udeleženi v koloniziranju drugih ljudstev, je pa soudeležba ljudi iz slovenskih dežel v kolonialnih procesih potekala na drugih ravneh (glej Sauer 2012) ter prispevala k vzpostavljanju in krepitvi hierarhičnega vrednotenja ljudi in kultur. Pomorščaki slovenskega rodu so bili vključeni v habsburško vojno mornarico, ki je imela pomembno vlogo pri vključevanju te države v svetovno trgovino in evropsko kolonialno politiko (Marinac 2017, 2020). Avstrijske interese za krepitev politične in ekonomske moči na ozemlju današnjega južnega Sudana je pri svojem delovanju spretno izkoriščal slovenski misijonar Ignacij Knoblehar (Frelj 2009). V Aleksandriji se je srečal z avstrijskim generalnim konzulom Antonom Lavrinom iz Vipave, ki je med službovanjem v Egiptu občasno izkopaval spomenike, kupoval egipčanske starine ter predmete pošiljal v domovino. Med najbolj znanimi Lavrinovimi predmeti so mumija, ki jo danes hrani Narodni muzej Slovenije, in sarkofaga, ki stojita na pokopališču v Vipavi (Kajfež in Pflaum 2014). V takratni nemški koloniji Togo je pri gradnji prve radiotelegrafske brezžične povezave med Afriko in Evropo sodeloval baron Anton Codelli (Frelj 2007). Podobno velja za sosede: hrvaški raziskovalec in kartograf Dragutin Lerman je bil med letoma 1882 in 1896 član znanstvene odprave Henryja Mortona Stanleyja v današnji DR Kongo, kjer je bil odgovoren za kartiranje ozemlja. Pridružil se mu je rojak Janko Mikić, rezervni poročnik hrvaškega 79. polka, ki je med udejstvovanjem v Kongu zbral okoli 120 predmetov (Slukan Altić 2008; Lopašič 2013).

Tisti, ki niso potovali, so lahko v devetnajstem in v prvi polovici dvajsetega stoletja v večini evropskih mest ljudi drugih kultur opazovali v muzejih, cirkusih, zabaviščnih parkih in na svetovnih razstavah. Kot piše Daša Ličen (2018: 5), ki je raziskala zgodbo deklice Saide, ki jo je raziskovalec in vojak Romolo Gessi leta 1877 pripeljal v Trst, je treba tovrstno razstavljanje razumeti kot prispevek k ponotranjenju ideje o hierarhičnosti človeških skupnosti. Ta ideja se kaže kot vodilo tudi pri uresničevanju misijonskega načrta, ki je predvideval nakup afriških

otrok na suženjskih trgih, po njihovem izobraževanju za misijonsko delo v Evropi pa vrnitev na afriško celino. Najprizadevnejši misijonar je bil Nicolo Olivieri (1792–1864), ki je imel stike tudi s slovenskimi podporniki. Otroke iz afriških dežel je poslal v uk tudi k slovenskim redovnicam in redovnikom, o čemer obsežno poroča katoliški časopis Zgodnja Danica (Kolar 2003: 69, 72–7; Frelj 2009: 15–6). Morda je odsev teh stikov in izkušenj tudi prva zabeležena objava pravega stripa v slovenskem jeziku, *Bu-ci-bujevo rojstvo*, prvega dela zgodbe o »Zamorčku Bu-ci-buju«, ki je leta 1927 izšla v tržaškem mesečniku *Naš glas* (glej Sitar 2017: 9–11).

Muzej neevropskih kultur je ob ustanovitvi prevzel že zbrane zunajevropske zbirke, ki jih je dotlej hranil SEM. To so bile zbirke slovenskih diplomatov v službi nekdanje avstrijske države, misijonarjev, pomorščakov, trgovcev, popotnikov ter drugih posameznikov iz devetnajstega in prve polovice dvajsetega stoletja, ki so prišle v muzej naključno in brez sistematične muzejske politike zbiranja (Palaić 2019: 187–9). V besedilih, ki obravnavajo zbiralce in zunajevropske zbirke starejših obdobij, je Pavla Štrukelj, nekdanja kustosinja v Muzeju neevropskih kultur, opozorila na oportunitizem misijonarjev in pomanjkljivost njihovih zbirk, saj je zbiranje sledilo njihovim predstavam o ljudeh, med katerimi so delovali, ciljem misijonskega dela in utemeljevanju finančne podpore zanj (glej Štrukelj 1972–1973: 119, 140; 1990: 114). Zbirke so bile rezultat številnih dejavnikov, med njimi interesa in možnosti ter ciljev njihovih zbiralcev, zagotovo pa je na njihov nastanek vplivala vpetost tega prostora v evropske »kolonialne matrice moči« (Gržinić 2019: 173), ki so proizvajale določeno znanje o zunajevropskih ljudstvih in krepile hierarhično vrednotenje kultur. Kot je poudaril Jože Hudales (2003: 72), tudi za Kranjski deželni muzej velja, da »etnografske zbirke neevropskih kultur ... iz tega časa manifestirajo del zgodovine zahodnega imperializma in branijo 'pravico' do ekonomske in kulturne aropriacije, ki so jo jemali kolonialni narodi kot samoumevno«.

PRIDOBIVANJE ZUNAJEVROPSKIH ZBIRK V MUZEJU NEEVROPSKIH KULTUR

Z nastankom SFR Jugoslavije in zagovarjanjem zunanje politike neuvrščenosti je začela država poudarjati načela prijateljstva in solidarnosti z drugimi neuvrščenimi narodi. Kot posledica številnih stikov in izmenjav med državami članicami gibanja so se aktivnosti na področju zbiranja in predstavljanja zunajevropskih zbirk povečale, vendar pa

tudi za to obdobje velja naključnost njihovega zbiranja, saj za kvaliteto, sistematično in teoretsko podprto zbiralno politiko nikoli ni bilo dovolj sredstev (Čeplak Mencin 2003: 224). Tedanja kustosinja za zunajevropske kulture Pavla Štrukelj in direktor muzeja Boris Kuhar v času njenega delovanja o kriterijih zbiranja zunajevropskih etnoloških predmetov nista pisala, iz obstoječih praks pridobivanja predmetov in članka Pavle Štrukelj (1980–1982) o zunajevropskih zbirkah v muzeju pa je razvidno, da se je ta usmeril predvsem v dopolnjevanje obstoječih zbirk. Predmete so muzeju podarili ali prodali Kuhar in Štrukelj, ljudje različnih poklicev, ki so kot strokovnjaki delovali v neuvrščenih državah (diplomati, direktorji podjetij, strokovnjaki na različnih področjih), tuji študentje, ki so lahko študirali v Jugoslaviji na podlagi pogodb o študijskih izmenjavah med državami članicami gibanja neuvrščenih, umetniki iz neuvrščenih držav, Predsedstvo SFR Jugoslavije in izseljenci (glej Palaić 2019: 197–202).

Boris Kuhar in Pavla Štrukelj sta si prizadevala za poglobljeno terensko delo v zunajevropskih deželah. Leta 1961 je Štrukelj na Prešernov sklad naslovila prošnjo za dodelitev šestmesečne štipendije za raziskovanje v Togu, kjer se je želela specializirati za umetnost zahodne Afrike, leta 1966 pa je zaprosila za šestmesečno znanstvenoraziskovalno štipendijo Fulbrightovega programa, saj je želela v Združenih državah Amerike raziskovati etnološke značilnosti severnoameriških staroselcev Očipva (Ojibwa) in Otava (Otawa). Kuhar je zaprosil za štipendijo Fordove fundacije, ki bi mu omogočila raziskovanje ameriških muzejev in spoznavanje tamkajšnje muzeologije v študijskem letu 1965–1966. Pri pridobivanju štipendij muzealca nista bila uspešna (Palaić 2020: 24). Kot vidimo, sta iskala priložnosti za izpopolnjevanje v okviru svetovnih ustanov, saj »neuvrščenih« bržkone ni bilo na voljo. Tako sta posamezne etnološke predmete iz zunajevropskih dežel prinašala s krajših obiskov različnih držav. Kuhar je muzeju daroval ali prodal glasbila, slike, maske, lesene skulpture in uporabne predmete iz Kenije, Somalije in Tunizije, Štrukelj pa japonske sandale, nakit iz Kenije ter nekaj predmetov iz sicer evropskih Ferskih otokov, kjer je leta 1962 opravljala terensko delo (Palaić 2019: 197–8).

V tem času je muzej sodeloval zlasti z jugoslovanskimi veleposlaniki slovenskega rodu. Aleš Bebler je bil veleposlanik v Indoneziji med letoma 1961 in 1963. Z ženo Vero sta muzeju podarila indonezijske predmete. V času velikih pretresov v Indoneziji so leta 1964 skupaj s kustosinjo Štrukelj pripravili razstavo *Ljudska umetnost Indonezije* in katalog s prav takim naslovom (Štrukelj 1964), Beblerjeva pa sta pripravila tudi predavanja ob razstavi. Ob pripravi te razstave se je Štrukelj povezala še z indonezijskimi študenti, ki so dopolnili

podatke o predmetih ter pripravili predstavo s senčnimi lutkami (Palaić 2019: 199; Poročilo Pavle Štrukelj o delu 1964). Razstava je bila leta 1963 najprej na ogled v Beogradu, 1966 v Sarajevu, 1969 pa je bila kot stalna zbirka ponovno razstavljena v Goričanah. Leta 1970 sta Beblerjeva zbirko podarila SEM (Terčelj 1998: 5). Razstavo so v prihodnjih letih še nadgrajevali in redno izvajali obrazstavni program, poleg predstav s senčnimi lutkami indonezijskega študenta so organizirali še predavanja Aleša Beblerja in predvajanje indonezijskih filmov (Poročila Pavle Štrukelj o delu 1969, 1971, 1974, 1977–1978, 1982, 1984).

Štrukelj je sodelovala z dr. Francetom Kosom in Klaro Kos, s katerima je pripravila razstavo in katalog *Japonsko slikarstvo* (Štrukelj 1968). Kos je bil umetnostni zgodovinar, pred in med drugo svetovno vojno zaposlen v SEM kot kustos. Med letoma 1959 in 1962 je opravljal službo jugoslovanskega veleposlanika na Japonskem. Ob razstavi je Klara Kos pripravila predavanja o japonskem aranžiranju cvetja. Kosovo zbirko je muzej odkupil leta 2000 (Palaić 2019: 199; Poročila Pavle Štrukelj o delu 1968–1969).

Leta 1978 sta Vera in Ignac Golob muzeju podarila predmete klasične in sodobne mehiške umetnosti, ki sta jih zbrala v letih 1974–1977, ko je bil Ignac Golob v Mehiki veleposlanik. Tega leta je Pavla Štrukelj pripravila razstavo Ljudska umetnost Mehike. Prihodnje leto so zbirko ponovno postavili na ogled kot stalno zbirko muzeja (Palaić 2019: 200; Poročila Pavle Štrukelj o delu 1978–1979, 1984, 1986).

Leta 1981 je bila na ogled zbirka Antona Petkovška, ki je leta 1968 postal častni konzul za Srednjeafriško republiko, kasneje tudi direktor predstavništva Ljubljanske banke v Abidžanu na Slonokoščeni obali, vodil je tudi podjetje Slovenia Bois v Srednjeafriški republici. Kot stalna zbirka je bila postavljena leta 1983, v naslednjih letih pa so jo še nadgrajevali (Palaić 2019: 200; Poročila Pavle Štrukelj o delu 1981–1986). Muzej je njegovo zbirko odkupil leta 1991 (Freljih in Koren 2017: 15).

Muzej je razstavil zbirke še dveh veleposlanikov, katerih predmetov pa za svojo zbirko ni pridobil. Dušan Kveder je bil veleposlanik v Etiopiji (1955–1956) in Indiji (1958–1962), po nenadni bolezni je umrl že leta 1966 (Čavoški 2014: 626). Pavla Štrukelj je njegovo zbirko predmetov iz Indije, Nepala, Šrilanke, Indonezije, Etiopije, Mjanmara in Tibeta pridobila iz Pokrajinskega muzeja Ptuj Ormož, ki še vedno hrani njegova glasbila, in jo razstavila leta 1969 pod naslovom Etnološka zbirka Dušana Kvedra (Poročila Pavle Štrukelj o delu 1969). Leta 1971 je v sodelovanju s Helo in Stanetom Kolmanom pripravila razstavo Mongolija – zbirka Staneta Kolmana, ki je predstavila

predmete budistične umetnosti in vsakdanje rabe. Kolman jih je zbral med letoma 1963 in 1968 v Mongoliji, ko je tam opravljal službo veleposlanika. Ob razstavi je pripravil tudi predavanja (Poročilo Pavle Štrukelj o delu 1971).

Muzej je poleg veleposlanikov sodeloval še z nekaterimi drugimi posamezniki, ki so prispevali posamezne predmete ali manjše skupine predmetov. Predsednik slovenskega društva Zarja v Buenos Airesu Angel Hrovatin je leta 1961 obiskal domovino in ob tej priložnosti muzeju podaril 25 predmetov argentinskih staroselcev Diakita (Diaguita) in Huarpa. Izseljenc Andrej Štritof iz Kanade je leta 1970 muzeju podaril manjšo zbirko predmetov severnoameriških staroselcev iz Hamiltonovega rezervata. Muzej je pridobil posamezne predmete še iz Japonske, Severne Koreje, Indije, Tajske, Šrilanke, Nove Gvineje, Nepala, Venezuele, Bolivije, Alžirije, Slonokoščene obale in Etiopije (Palaić 2019: 199–200).

Pavla Štrukelj je intenzivno sodelovala tudi s tujimi študenti, ki so prišli študirat v Ljubljano iz neuvrščenih držav. Ti so muzeju posredovali dodatne podatke o predmetih ter sodelovali pri pripravi in izvedbi obrazstavnih dogodkov ter televizijskih oddaj. Štrukelj je sodelovala tudi z organizacijami študentov, zlasti z Zvezo afriških študentov. Študenti iz Gane, Indije in Indonezije pa so muzeju tudi podarili ali prodali posamezne predmete (Palaić 2019: 200–1). Z muzejem je sodeloval tudi sedanji konzul Nepala Aswin Kumar Shresta, ki je muzeju posodil nepalske predmete za razstavo *Kultura Nepala* (Štrukelj 1981). Shresta je leta 1982 skupaj z Jurijem Kunaverjem in Zoranom Jerinom organiziral predavanje o Nepal, ki je potekalo v muzeju v Goričanah (Poročila Pavle Štrukelj o delu 1981–1982).

Muzej je pridobil tudi umetniška dela umetnikov iz neuvrščenih držav, poleg tega sta mu predmete darovali indonezijska in japonska ambasada v Beogradu, Predsedstvo Jugoslavije pa mu je izročilo več daril posameznih vodij neuvrščenih držav (več o tem v Palaić 2019: 201–2).

DESETLETJA ZAMUJENIH PRILOŽNOSTI ALI RESNIČNOST NAVIDEZNE UTVARE?

Ob koncu si oglejmo še izobraževalni in družbeno-kulturni kontekst zanimanja za zunajevropske tematike v etnologiji ter v slovenskem okolju nasploh. Lagali bi, če bi rekli, da imamo v Sloveniji kontinuiteto raziskovalnega dela v zunajevropskih deželah, toda

upoštevajoč domače kadrovske in finančne omejitve v obdobju neuvrščeni med šestdesetimi in devetdesetimi leti dvajsetega stoletja lahko ugotovljamo, da je mogoče sestaviti drobce, ki podajo dokaj zanimivo in celo živahno podobo etnološkega zanimanja za zunajevropske tematike.

Zmago Šmitek je v spremni besedi ob izdaji še vedno najkompleksnejše pregledne prevodne zbirke ljudstev in kultur *Ljudstva sveta*, tudi če jo moramo danes v marsikateri podrobnosti jemati kot dokument časa, ki ga ni več, zapisal, da »pri nas ne bi smeli zgolj uvažati in nekritično uporabljati tujih idej in ideologij, pač pa si ustvariti svoj lasten pogled na svet« in da bi kot »majhen in neuvrščen narod« morali pri tem imeti »določeno prednost« (Šmitek 1979: 25).

Že delitev na evropske in zunajevropske tematike je pri etnološkem raziskovalnem delu v svojem jedru kolonialna in smo jo v slovenski etnologiji vsaj načeloma že zdavnaj presegli (Kremenšek 1978). Na drugi strani je poučevanje o načinih življenja po svetu tako pomemben sestavni del kateregakoli predmetnika etnološkega študija, da ga ni bilo mogoče izpustiti iz začetnega in nadaljevalnih predmetnikov edinega oddelka za etnologijo (in pozneje kulturno antropologijo) na Slovenskem. Zato bova v sklepnem delu razprave najprej predstavila prisotnost in pomen predavanj o zunajevropskih kulturah in ljudeh v predmetniku Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani od začetkov študija etnologije v študijskem letu 1940–1941 do danes, na drugi strani pa bova opozorila na dokaj živahno produkcijo znanstvenih in strokovnih, večinoma preglednih del o zunajevropskih načinih življenja od petdesetih let dalje.

Čeprav v prvotnem predmetniku ni bilo posebnega predmeta o zunajevropskih kulturah, je bilo že pod Nikom Zupaničem mogoče poslušati predmete z zunajevropsko tematiko, tudi če je morda predaval predvsem o evoluciji človeka. Leta 1949 so uvedli samostojni študij etnologije in v tistem času so v okviru »posebne etnologije« obravnavali Južne Slované, balkanske, evropske in zunajevropske narode (Krnjel Umek 1981: 6).

Leta 1957 je takratni predavatelj Vilko Novak poročal, da predavanja na Seminarju (tj. oddelku) za etnologijo obsegajo tudi posebne ali regionalne etnologije »izvenevropskih narodov«, ki jih izvajajo »za umevanje kulturnih prvin pri posameznih narodih«, oziroma »študij življenja in kulture ljudstev in narodov izven Evrope, ki pojasnjujejo prvotno stanje in razvoj kulturnih prvin in oblik človeštva« (Novak 1957). Predavanja o zunajevropskih ljudstvih in kulturah je takrat izvajal Božo Škerlj.

V poznih štiridesetih in zgodnjih petdesetih letih je bilo torej vsaj občasno nekaj predavanj na to temo, redna predavanja z zunajevropsko tematiko pa je začel izvajati Božo Škerlj, dokler ni predmeta prevzel Slavko Kremenšek, ki ga je v študijskem letu 1982–1983 predal Zmagu Šmitku. Zunajevropske tematike so bile integralni del predmetnika v celotnem obdobju neuvrščenih. Oglejmo si kratko tabelo predavanj iz neevropske etnologije v šestdesetih letih (na podlagi letnih najav predavanj):

1960–1961: Izvenevropska etnologija (druga stopnja)

1962–1963: Etnologija Oceanije in Avstralije

1963–1964: Izvenevropska etnologija – vaje

1964–1965: Etnologija Avstralije in Oceanije – vaje; Etnologija Amerike – vaje

1965–1966: Vaje iz izvenevropske etnologije

1966–1967: Narodi in kulture Afrike (Gavazzi); Narodi in kulture Oceanije (Gavazzi)

1967–1968: Etnologija afriških in ameriških ljudstev

1968–1969: Etnologija Azije (Kremenšek); Etnologija Avstralije in Oceanije (Kremenšek)

1969–1970: Etnologija Afrike (Kremenšek); Etnologija Amerike (Kremenšek)

Stališče vodilnih etnologov na oddelku, vse od Nika Zupaniča dalje, tudi če jih zunajevropske tematike v njihovem lastnem raziskovalnem delu niso posebej zanimale, je bilo, da morajo študentje te tematike poznati. Zato teh predavanj praviloma niso izvajali predavatelji, ki se s temi tematikami niso ukvarjali. Na podlagi razpoložljivih virov ne vemo, ali je Niko Zupanič izvajal tudi predavanja iz zunajevropskih etnologij. Vilko Novak (1993) je bil namreč ob intervenciji po objavi članka Šmitka in Jezernika o antropoloških tradicijah na Slovenskem (Šmitek in Jezernik 1992) glede Zupaničevih predavanj nekoliko dvoumen. V študijskem letu 1949–1950, ko so uvedli samostojni študij etnologije z etnografijo, in v letu 1950–1951 so bila namreč najavljena predavanja iz »etnografije Afrike«. Kdo jih je izvedel, ni povsem jasno, saj je Vilko Novak o tem, kot pričevalec iz prve roke, povedal, da »prof. N. Županič ni nikoli samostojno predaval o neevropskih ljudstvih in splošni etnologiji (razen z branjem Ehrlicha iz Etnolog III)« (Novak 1993: 264). V istem članku je še navedel, da je »dr. Ž. tudi bral študentom kot 'svoje' predavanje« Škerljevo knjigo *Človek* iz leta 1934, »kar je Škerlj vedel« (Novak 1993: 265). Morda je zato točna trditev Zmaga Šmitka, da naj bi ta predmet izvedel Niko Zupanič v poletnem semestru zgoraj omenjenih študijskih let (Šmitek 1981a: 13).

Po tem letu je snovi, povezane z zunajevropsko etnologijo, predstavljal Božo Škerlj v okviru predavanj iz antropologije, ki so jih študentje in študentke etnologije poslušali skupaj s študenti in študentkami biologije. Vsebina teh predavanj je ustrezala tematikam, pozneje predstavljenim v knjigi *Ljudstva brez kovin* (Šmitek 1981a: 13).

Božo Škerlj je bil v petdesetih letih vodilni slovenski raziskovalec, ki je znanje o zunajevropskih kulturah prenašal slovenskim študentom in študentkam ter širši javnosti. Zaradi izkušnje druge svetovne vojne je v poznih štiridesetih letih najprej zavrnil evgenične in določene rasne zamisli (glej na primer Škerlj 1949 in 1959), nato pa se je usmeril tudi v kulturno antropologijo, ki jo je gojil ob obeh obiskih Združenih držav Amerike (v letih 1952 in 1954, v obeh primerih kot Fulbrightov štipendist; glej Škerlj 1955), kjer je opravil tudi terensko raziskavo akulturacije med slovenskimi priseljenci. Zanimanje za integralno preučevanje človeštva je kronal z dvema odmevnima pregledoma svetovnih ljudstev in kultur z bogatimi etnografskimi vinjetami, a tudi z nedvomno problematičnim opisovanjem »primitivnosti«
»primitivnih«
ljudstev, *Ljudstva brez kovin* (1962) in *Misleči dvonožec* (1963). Gradiva za obe knjigi je pripravljaj za svoja predavanja iz antropologije, ki jih je v drugi polovici petdesetih let izvajal za študente biologije in etnologije. Ob njegovi nenadni smrti je na Oddelku za etnologijo ta predavanja v naslednjih letih v obliki vaj vodil Slavko Kremenšek.

Po letu 1958 je bil ponovno uveljavljen dvopredmetni sistem študija, v študijskem letu 1961–1962 pa dvostopenjski študij (Krnal Umek 1981: 6). Na drugi stopnji so od tistega študijskega leta dalje neprekinjeno predavali zunajevropsko etnologijo. Odgovornost za izvedbo predmetnega področja je prevzel Slavko Kremenšek, sprva kot asistent, nato kot predavatelj. Vmes je predaval Milovan Gavazzi, dokler ni predavanj v celoti prevzel Kremenšek, ki jih je izvajal od študijskega leta 1967–1968 do 1980–1981. Slavko Kremenšek je vaje iz neevropske etnologije prvič prevzel v študijskem letu 1965–1966, v letu, ko je neevropske etnologije predaval Milovan Gavazzi, kar je ponovil še leto pozneje (Šmitek 1981a: 13), nato pa je v letu 1967–1968 prevzel katedro za občo etnologijo in neevropske etnologije. Predavanja iz neevropske etnologije je izvajal do leta 1981, ko je vaje iz neevropske etnologije začel izvajati Zmago Šmitek (Šmitek 1981a: 13), ki je kot docent prevzel odgovornost za njihovo izvajanje v študijskem letu 1983–1984.

V nekaterih primerih so bila najavljena predavanja po celinah, na primer Etnologija Azije ter Etnologija Avstralije in Amerike (1970–1971); Etnologija Afrike ter Etnologija Amerike (1971–1972)

ali kot Neevropska etnologija (1972–1973) in Etnologija neevropskih etničnih skupin (1977–1978). Zadnji cikel teh predavanj je profesor Kremenšek izvedel v študijskem letu 1980–1981: Etnologijo Avstralije in Oceanije ter Etnologijo Azije. Od študijskega leta 1981–1982 je to področje »prevzel« Zmago Šmitek, sprva z vajami, od študijskega leta 1983–1984 pa z rednimi predavanji.

Skupna značilnost tega obdobja – in gotovo tudi poglobitni razlog zamujene zgodovinske priložnosti za preučevanje življenja v deželah zunaj Evrope po drugi svetovni vojni – je stalna kadrovska (torej finančna) podhranjenost prav tega področja etnološkega raziskovalnega dela. Sredstva za preučevanje načinov življenja in ljudske kulture na slovenskem etničnem ozemlju so se še nekako našla – kar potrjuje ustanovitev Inštituta za slovensko narodopisje leta 1951 –, medtem ko je bilo nekoliko drugače z etnologijo na univerzi, ki so jo akademski velmožje še vedno razumeli predvsem – ali zgolj – kot narodopisje. Nič ni pomagalo, da je Kremenšek v sedemdesetih letih jasno povedal, da so glavni predmet etnološkega zanimanja ljudje in ne reči (Kremenšek 1978: 122). Tudi teoretski temelji etnologije (glej Kremenšek 1962) so bili po njegovem vsaj zadovoljivi, toda »šibka točka so kadri, boljše, gmotna podlaga za njihovo pritegnitev k raziskovalnemu delu« (Kremenšek 1980: 11). Zmago Šmitek je v svojem pregledu predavanj iz neevropske etnologije ob 40-letnici oddelka posebej opozoril na očitke, »da na večini jugoslovanskih univerz predavajo neevropsko etnologijo profesorji in predavatelji, ki še niso videli teh dežel« (Šmitek 1981a: 14).

Priložnosti za raziskovanje zunaj Evrope je bilo malo. Država verjetno ni prepoznala potrebe po tovrstnem raziskovanju, zato so nosilci zunajevropske etnologije izkoriščali obstoječe možnosti stipendiranja ali odhajali na potovanja v lastni režiji. Kot je v zapisu o neevropski etnologiji na oddelku poročal Zmago Šmitek, je Slavko Kremenšek leta 1970 preživel dva meseca na Dunaju, kjer se je seznanil z zunajevropskimi zbirkami etnološkega muzeja, istega leta pa je šel tudi na krajše potovanje po Keniji (potovanje je organiziral tedanji direktor SEM Boris Kuhar). Zmago Šmitek je redno obiskoval Indijo in druge dele Azije. V Indiji je preživel študijsko leto 1979–1980, v osemdesetih letih pa je organiziral nekaj odmevnih ekskurzij v Srednjo Azijo. Osemnajstdnevno ekskurzijo po sovjetski Srednji Aziji (Kazahstan, Kirgizija in Uzbekistan) so na oddelku organizirali že leta 1979 (Šmitek 1981a: 14), zelo odmevni pa sta bili potovanja študentov in osebja v Mongolijo v osemdesetih letih.

V angleškem besedilu predstavitve oddelka ob njegovi 40-letnici je Zmago Šmitek opozoril, da so se tudi zunajevropske družbe

modernizirale ter da je treba njihovo etnološko raziskovanje razvijati v sodelovanju s temi državami (Šmitek 1981b: 18). Žal pa podpore tovrstnim pristopom v Sloveniji in Jugoslaviji takrat ni bilo ravno v izobilju:

Četudi ni povsem raziskano in ovrednoteno, pa ima zanimanje za neevropske kulture v Sloveniji dolgo in bogato tradicijo. Če upoštevamo dejstvo, da je bila naša družba evrocentrična in da nismo imeli nobene znanstvene ustanove, ki bi lahko podpirala tovrstne raziskave, je potrebno poudariti, da je bilo tako veliko Slovencev pripravljeno začeti raziskovanje na tem novem področju in se boriti proti predodskom svoje okolice. /.../ Skupaj z vsemi pomembnimi političnimi, ekonomskimi in kulturnimi premiki v svetu se je zanimanje Slovencev usmerilo k tistim deželam in ljudem, ki so bili v središču pozornosti določenih časovnih obdobij. (Šmitek 1981b: 18–9)

V antropologijo se je v tistem času usmeril tudi diplomat in raziskovalec mednarodnih odnosov Stane Južnič. Na podlagi neposrednega angažmaja predvsem v deželah Južne Amerike si je v obdobju, v katerem je nastalo gibanje neuvrščenih, na eni strani pridobil izkušnjo vsakdanjega življenja v državah, ki so se le deloma osvobodile zahodne nadvlade, na drugi strani pa je svoje znanje poglobljal z intenzivnim branjem literature. S svojimi publicističnimi in monografskimi deli je prispeval pomembna spoznanja o kolonializmu in postkolonialnosti ter mednarodnih odnosih, še preden je prevzel predavanja iz antropologije na novoustanovljeni Fakulteti za družbene vede (sprva se je imenovala Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo) ter napisal temeljna pregledna dela o različnih področjih antropologije (glej na primer 1983 in 1987).

Njegovo delo je bilo integralno povezano z obdobjem neuvrščene politike takratne Jugoslavije ter torej z razumevanjem procesov dekolonizacije in oblikami postkolonialne odvisnosti (glej na primer 1973a, 1973b, 1980). Odnos do kolonializma je bil pri Južniču nedvoumen. Kolonializem je razumel

kot obdobje groze, ponižanja in vsestranskega žaljenja neevropskih ljudstev. Kazala se mi je predvsem sramotnost kolonializma kot početja brez moralnih pridržkov na temelju vzvišene evropske napihnjenosti in bahavosti, ki je dosegla skrajne meje, ko ljudem, ki niso bili Evropejci, ni priznala niti enake človeškosti. (Južnič 1980: 427)

Za današnje bralstvo bo nedvomno zanimiv njegov odnos do (gibanja) neuvrščenih:

Neuvrščeni lahko tu, kot marsikje drugje, kjer je njih sodelovanje bistveno, da bi se proces dekolonizacije nadaljeval, marsikaj storijo. Med seboj, vzemimo, lahko izmenjujejo kulturno blago in dobrine in tako prav lahko nadomestijo manj vredno blago visokorazvitega kapitalizma. (Južnič 1980: 432–3)

Toda »pri nas« se je že takrat kazalo »neko posebno sprenevedanje zlasti v razponu med deklaracijo in občutenjem neevropskega sveta« (Južnič 1980: 434). V svetu, ki ga je takrat Jugoslavija podpirala, bi bilo torej poleg uradništva in nekaj popotnikov, ki so obiskovali te dežele, treba več pozornosti nameniti tudi njihovemu preučevanju (Južnič 1980: 434).

Glavni problem, na katerega so ves čas opozarjali, je bil finančne narave. Božo Škerlj se je na primer pridružil trgovski mornarici takratne Jugoslavije in preživel nekaj mesecev na ladjah, s katerimi je prekrižaril del sveta (glej Škerlj 1956). V naslednjih desetletjih je bilo zaradi birokratskih razlogov to možnost vse težje uporabiti, tako da so odhajali v svet le redki posamezniki in posameznice. V Jugoslaviji posebnih sredstev za tovrstne raziskave ni bilo. Toda tudi če bi lahko našli kak obvoz, je bilo zelo težko priti do štipendij za študij v tujini, s katerimi so upravljali v Beogradu. Zato lahko o tem obdobju govorimo kot o obdobju izgubljenih priložnosti.

SKLEP

Raziskovalno in muzejsko delo je tesno povezano z zgodovinskimi, političnimi in gospodarskimi razmerami v družbi. Muzej neevropskih kultur Goričane je bil neposredna posledica močne vpetosti takratne Jugoslavije v dekolonizacijska in protikolonizacijska gibanja v svetu. Protikolonialni duh se je odražal v številnih gostujočih razstavah iz drugih neuvrščenih dežel, ki so potovale po Jugoslaviji, nekatere so gostovale tudi v drugih evropskih mestih. Prav tako ga lahko prepoznavamo v sodelovanju kustosinje muzeja Pavle Štrukelj s tujimi študenti, ki so v muzeju dobili priložnost sami predstaviti svojo kulturo in dediščino, ter njihovimi organizacijami v Sloveniji. Kljub temu pa so sledovi kolonialne miselnosti, ki je tudi v našem prostoru vzpostavila in krepila hierarhično vrednotenje ljudi in kultur, v tem času ostali prisotni. Razbiramo jih lahko zlasti iz pisanja Pavle Štrukelj, v katerem je obravnavala zbirateljke in muzejske zbirke iz zgodnejših obdobj (Palaić 2020). V tem obdobju prav tako niso prepoznali pomena zbiranja in predstavljanja zunajevropskih zbirk, kar se kaže v kadrovske podhranjenosti Muzeja

neevropskih kultur v Goričanah ter v dejstvu, da tedanjemu direktorju muzeja in kustosinji za zunajevropske zbirke ni uspelo pridobiti finančne podpore za raziskovanje v zunajevropskih krajih.

Ugotavljava, da tudi takratna etnologija ni mogla slediti dinamiki gibanja neuvrščenih. Zunajevropske kulture si je prizadevala predstavljati v podobi, ki je bila značilna tudi za druge srednjeevropske in vzhodnoevropske etnologije (še največ podobnosti najdemo s prikazi zunajevropskih kultur na sorodnih oddelkih na Poljskem, Češkoslovaškem in v takratni Jugoslaviji), to pa je bil geografski pristop z gradivi, ki so izhajala predvsem iz nemške literature. Učitelji so sicer občasno obiskovali dežele, o katerih so predavali, vendar tam niso opravljali etnografskega raziskovalnega dela. Razlogi so bili različni, od finančnih do metodoloških, a ne tudi teoretski, predvsem so bili kadrovski (primerjaj Kremenšek 1980: 11; Šmitek 1981a: 14). Danes morda lahko razmišljamo o zamujenih priložnostih, a dejstvo je, da je bilo na raziskovalnem področju etnologije zaposlenih občutno premalo ljudi, še posebej na Univerzi v Ljubljani, da bi lahko poleg raziskovanja domačega terena raziskovali še po svetu. V teoriji ni bilo nobene dileme: ločevanje preučevanja domačega ljudstva in zunajevropskih ljudstev bi »zaudarjalo« po apartheidu (Kremenšek 1978: 16).

Gibanje neuvrščenih je v slovenskem medijskem prostoru prišlo v nemilost v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja, skupaj z drugimi vidiki jugoslovanskega socialističnega režima (glej na primer Suhadolnik 1989; Brkić 1990). Danes si težko predstavljamo, da je v osemdesetih letih v okviru občudijških dejavnosti študentov na Univerzi v Ljubljani (takrat se je imenovala po Edvardu Kardelju), v okviru Univerzitetne konference ZSMS, predhodnice ŠOU (Študentske organizacije Univerze v Ljubljani), deloval Klub mednarodnega prijateljstva, v okviru najširše družbene organizacije SZDL (Socialistične zveze delovnega ljudstva) pa Koordinacijski odbor za pomoč narodnoosvobodilnim gibanjem (Alexandrou in Hrovatić 1989). Aktivna vloga takratne Jugoslavije pri dekolonizacijskih procesih in združevanju t.i. tretjega sveta je pomenila politiko niti-niti: izogibanje podrejenosti kapitalističnemu (ameriškemu) zahodu ter obenem realsocialističnemu (sovjetskemu) vzhodu. Pri neuvrščenih je šlo za iskanje tretje poti na temelju miroljubne koeksistence in vzajemnega sodelovanja.

Danes najdemo v etnologiji in kulturni ter socialni antropologiji in politologiji le redke primere obravnavanja teh procesov in njihovih posledic (redke izjeme so na primer Brumen in Jeffs 2001; Lamberger Khatib 2010; Arko 2016; Feher 2016; Kirn 2019). S pričujočim prispevkom opozarjava, da je to vendarle del naše zgodovine, vreden vsega spoštovanja in temeljitejše znanstvene obravnave.

CITIRANE REFERENCE

- ALEXANDROU, EVROS IN MOJCA HROVATIĆ 1989 'Klub mednarodnega prijateljstva.' *Tribuna*, št. 15, 17. 7. 1989, str. 16–7.
- ARKO, SARA 2016 'Antropologija v službi mednarodnih institucij: Uporaba kulturnoantropoloških konceptov in dognanj v razvojem sodelovanju.' Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- BETTS, PAUL 2017 'A Red Wind of Change: African Press Coverage of Tito's Visits to Decolonising Africa.' V: *Tito in Africa: Picturing Solidarity*. Radina Vučetić in Paul Betts, ur. Belgrade: Museum of Yugoslavia. Str. 47–77.
- B. N. A. 1977 'Slovensko orientalistično društvo.' V: *Simpozij Orientalistika in nevrščeni svet: stanje in perspektive jugoslovanske orientalistike, Ljubljana, 4. in 5. dec. 1975*. Milan Štante, ur. Ljubljana: Slovensko orientalistično društvo. Str. VII–VIII.
- BOGETIĆ, DRAGAN 2014 'Jugoslavija i nesvrstanost: prilog prevazilaženju prerasuda i stereotipa.' *Annales. Series historia et sociologia* 24(4): 615–24.
- BRKIĆ, MILOVAN 1990 'Nevrščena potovanja Josipa Broza.' *Mladina*, št. 11, 16. 3. 1990, str. 32–3.
- BRUMEN, BORUT IN NIKOLAI JEFFS 2001 'Afrike.' V: *Afrike*. Tematska številka Časopisa za kritiko znanosti 29 (204, 205, 206). Borut Brumen in Nikolai Jeffs, ur. Ljubljana: Študentska založba. Str. V–XXVII.
- CURK, IVA 1983 'Dr. Bernarda Perc (1929-1983).' *Argo* 22: 152–3.
- ČAVOŠKI, JOVAN 2014 'Od Alpa do Himalaja: ambasador Dušan Kveder i razvoj jugoslovensko-indijskih odnosa.' *Annales* 24(4): 625–36.
- ČEPLAK MENCIN, RALF 2003 'Zbiralna politika kustodiatu za Azijo, Oceanijo in Avstralijo.' *Etnolog* 13(64): 223–32.
- ČEPLAK MENCIN, RALF 2015 'Dr. Pavla Štrukelj: (1921–2015).' *Etnolog* 25: 355–8.
- ČEPLAK MENCIN, RALF, MOJCA TERČELJ IN MARKO FRELIH 2008 'Odsevi daljnih svetov.' V: *Med naravo in kulturo: Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Nena Židov, ur. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. Str. 145–80.
- FEHER, ANDREA 2016 'Gibanje nevrščenih in Mednarodni grafični bienale v Ljubljani: sodelujoči umetniki iz držav Arabske lige.' Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- FRELIH, MARKO 2007 *Togo album: 1911–1914. Fotografski viri o prvi brezžični radiotelegrafski povezavi med Afriko in Evropo, o življenju v Togu in o snemanju filma Bela boginja iz Wangore*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- FRELIH, MARKO 2009 *Sudanska misija 1848–1858: Ignacij Knoblehar – misijonar, raziskovalec Belega Nila in zbiralec afriških predmetov*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- FRELIH, MARKO 2013 'Potopljeno kraljestvo: restavrator Miha Pirnat in njegov fotografski arhiv o reševanju kulturne dediščine starodavne Nubije v letih

1963–1964.' V: *Konservator-restavrador: povzetki strokovnega srečanja*. Ana Motnikar, ur. Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije. Str. 79–85.

- FRELIH, MARKO, DAŠA KOPRIVEC IN TJAŠA ZIDARIČ 2013 'Moja ali tuja drugačnost – širni svet.' V: *Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta: Vodnik po stalni razstavi Slovenskega etnografskega muzeja*. Janja Žagar, ur. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. Str. 103–20.
- FRELIH, MARKO IN ANJA KOREN 2017 'Obdobje gibanja neuvrščeni – priložnost za nastanek afriških zbirk v Sloveniji.' V: *Afrika in Slovenija: Preplet ljudi in predmetov*. Bojana Rogelj Škafar, ur. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. Str. 7–23.
- GRŽINIČ, MARINA 2019 'Theorizing Decoloniality in Southeastern Europe: Vocabularies, Politics, Perspectives.' V: *Decolonial Theory and Practice in Southeast Europe*. Polina Manolova, Katarina Kušič in Philipp Lottholz, ur. *DVSI* 3: 169–93.
- GUPTA, AKHIL 1992 'The Song of the Nonaligned World: Transnational Identities and the Reinscription of Space in Late Capitalism.' *Cultural Anthropology* 7(1): 63–79.
- HASSAN, FEKRI A. 2007 'The Aswan High Dam and the International Rescue Nubia Campaign.' *African Archaeological Review* 24(3–4): 73–94.
- HUDALES, JOŽE 2003 'Pozitivne in negativne tradicije iz predzgodovine Slovenskega etnografskega muzeja: Ob osemdesetletnici.' *Etnolog* 13: 59–95.
- JAKOVINA, TVRTKO 2011 *Treča strana hladnog rata*. Zaporešič: Fraktura.
- JUŽNIČ, STANE 1973a *Politična kultura*. Maribor: Založba Obzorja.
- JUŽNIČ, STANE 1973b *Novejša politična zgodovina: Izbrana poglavja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- JUŽNIČ, STANE 1980 *Kolonializem in dekolonizacija*. Maribor: Založba Obzorja.
- JUŽNIČ, STANE 1983 *Lingvistična antropologija*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo Univerze Edvarda Kardelja; Dopolna delavska univerza Univerzum.
- JUŽNIČ, STANE 1987 *Antropologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- KAJFEŽ, TOMISLAV IN MIRAN PFLAUM 2014 'Anton Lavrin (1789–1869) – diplomat in zbiralec egipčanskih starin.' V: *Mumija in krokodil. Slovenci odkrivamo dežele ob Nilu. Katalog razstave*. Tomislav Kajfež, Miran Pflaum in Veronika Pflaum, ur. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije. Str. 33–56.
- KILIBARDA, KONSTANTIN 2010 'Non-Aligned Geographies in the Balkans: Space, Race and Image in the Construction of new »European« Foreign Policies.' V: *Security Beyond the Discipline: Emerging Dialogues on Global Politics*. Abhinava Kumar in Derek Maisonville, ur. Toronto: York Center for International and Security Studies. Str. 27–57.
- KIRN, GAL 2017 'Jugoslovanska revolucija skozi tri partizanske prelome.' *Časopis za kritiko znanosti* 45(269): 316–32.
- KIRN, GAL 2019 *Partisan Ruptures: Self-Management, Market Reform and the Spectre of Socialist Yugoslavia*. London: Pluto Press.

- KOGEJ RUS, SONJA 2002 'Slovenski etnografski muzej v letu 2001.' *Etnolog* 12: 351–61.
- KOLAR, BOGDAN 2003 'Misijonska akcija Nikolaja Olivierija in njeni odmevi na Slovenskem.' *Bogoslovni vestnik* 63(1): 67–88.
- KREMENŠEK, SLAVKO 1962 'Težnje v sodobni etnološki znanstveni teoriji.' *Slovenski etnograf* 15: 9–32.
- KREMENŠEK, SLAVKO 1978 (1973) *Obča etnologija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- KREMENŠEK, SLAVKO 1980 'Razkrivanje našega načina življenja.' V: *Ljudstva sveta. Šesta knjiga. Evropa, Sovjetska zveza vzhodno od Urala in Mongolija, Jugozahodna in osrednja Azija*. Edward Evans-Pritchard, ur.; Jože Vilfan, ur. slov. izdaje. Ljubljana: Mladinska knjiga. Str. 8–11.
- KRNEL-UMEK, DUŠA 1981 'Učni načrti in programi za študij etnologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani od študijskega leta 1940/41 do 1979/80.' *Glasnik SED* 21(1): 6–9.
- KUHAR, BORIS 2013 'Mojih 25 let v muzeju.' *Etnolog* 23: 317–21.
- LAMBERGER KHATIB, MAJA 2010 'Arabski klub v Sloveniji: prostor redefiniranja družbenih identifikacij.' Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- LICEN, DAŠA 2018 'Razstaviti Drugega: Saidin prihod v Trst.' *Glasnik SED* 58(1–2): 5–15.
- LOPASIC, ALEXANDER 2013 'Karlovac i dva istraživača Afrike Janko Mikić (1856.-1897.) i Dragutin Lerman (1863.-1918.).' V: *AfriKA – Karlovčani u Africi u drugoj polovini 19. i početkom 20. st.* Sanda Kočevar, ur. Karlovac: Gradski muzej Karlovac. Str. 22–33.
- MARINAC, BOGDANA 2017 *Potovanja pomorščakov avstrijske in avstro-ogrške vojne mornarice v Vzhodno Azijo*. Piran: Pomorski muzej.
- MARINAC, BOGDANA 2020 'Nevropska dediščina v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran.' *Glasnik SED* 60(1): 7–21.
- MERHAR, TEJA 2019 'Mednarodno kulturno sodelovanje Jugoslavije z državami članicami gibanja neuvrščenih.' V: *Južna ozvezdja: poetike neuvrščenih*. Tamara Soban, ur. Ljubljana: Moderna galerija. Str. 43–70.
- MIŠKOVIĆ, NATAŠA 2009 'The Pre-history of the Non-Aligned Movement: India's First Contacts with the Communist Yugoslavia, 1948–50.' *India Quarterly* 65(2): 185–200.
- NOVAK, VILKO 1957 'Seminar za etnologijo na Univerzi v Ljubljani.' *Glasnik Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU* 1(4): 25.
- NOVAK, VILKO 1993 'Pripombe k »antropološki tradiciji na Slovenskem«.' *Etnolog* 3(1): 264–6.
- PALAIĆ, TINA 2019 'Muzej neevropskih kultur v Goričanah: prakse pridobivanja zunajevropskih zbirk, povezanih z gibanjem neuvrščenih.' *Etnolog* 29(80): 185–208.
- PALAIĆ, TINA 2020 'Pavla Štrukelj: Kustodinja za neevropske kulture v Slovenskem etnografskem muzeju med letoma 1955 in 1990.' *Glasnik SED* 60(1): 22–33.

- PERC, BERNARDA 1974 *Spomeniki starega Egipta: razstava v Arkadah*. Ljubljana: Narodni muzej.
- PETROVIČ, MIRA 2012 'Dr. Štefka Cobelj (1923–1989).' V: *Zapuščina Štefke Cobelj*. Mira Petrovič, ur. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča. Str. 12–37.
- PETROVIČ, MIRA 2020 'Cultures of Two Worlds: Štefka Cobelj's Contribution to the Establishment of Museum Collections in Slovenia and Somalia.' *Collections: A Journal for Museum and Archives Professionals*: 1–23.
- PIŠKUR, BOJANA 2019 'Južna ozvezdja: druge zgodovine, druge modernosti.' V: *Južna ozvezdja: poetike nevrščenih*. Tamara Soban, ur. Ljubljana: Moderna galerija. Str. 9–24.
- PRASHAD, VIJAY 2007 *The Darker Nations: a People's History of the Third World*. New York in London: New Press.
- RAMŠAK, JURE 2015 'Poskus drugačne globalizacije.' *Acta Histriae* 23(4): 765–82.
- ROGELJ ŠKAFAR, BOJANA 1993 *Slovenski etnografski muzej – sprehod skozi čas in le delno skozi prostor*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- RUBINSTEIN, ALVIN Z. 1970 *Yugoslavia and the Nonaligned World*. Princeton: Princeton University Press.
- SAUER, WALTER 2012 'Habsburg Colonial: Austria-Hungary's Role in European Overseas Expansion Reconsidered.' *Austrian Studies (Colonial Austria: Austria and the Overseas)* 20: 5–23.
- SENA UTAMA, WILDAN 2016 'From Brussels to Bogor: Contacts, Networks and the History of the Bandung Conference 1955.' *Journal of Indonesian Social Sciences and Humanities* 6(1): 11–24.
- SITAR, IZTOK 2017 *Zgodovina slovenskega stripa 1927–2017: Devetdeset let stripa na Slovenskem*. Ljubljana: UMco.
- SLUKAN ALTIĆ, MIRELA 2008 'The Croatian Explorer Dragutin Lerman (1863–1918), and His Contribution to the Mapping of Central Africa.' Predavanje na simpoziju »Shifting Boundaries: Cartography in the 19th and 20th centuries«, Portsmouth University, Portsmouth, United Kingdom, 10.–12. september 2008. Dostopno na: <https://history.icaci.org/wp-content/uploads/2016/09/Slukan-Altic.pdf>, 31. 5. 2020.
- STANEK, ŁUKASZ 2020 *Architecture in Global Socialism: Eastern Europe, West Africa, and the Middle East in the Cold War*. Princeton in Oxford: Princeton University Press.
- SUBOTIĆ, JELENA IN SRDJAN VUČETIĆ 2019 'Performing Solidarity: Whiteness and Status-Seeking in the Non-Aligned world.' *Journal of International Relations and Development* 22: 722–43.
- SUHADOLNIK, GORAZD 1989 'Gibanje nevrščenih (potentatov).' *Mladina*, št. 29, 1. 9. 1989, str. 1.
- ŠKERLJ, BOŽO 1949 *O človeških rasah in o rasizmu*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod v Ljubljani.
- ŠKERLJ, BOŽO 1955 *Neznana Amerika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ŠKERLJ, BOŽO 1956 *Palme, piramide in puščave*. Ljubljana: Slovenski knjižni zavod.

- ŠKERLJ, BOŽO 1959 *Splošna antropologija: V osnovnih potezah* (2. popravljena in nekoliko razširjena izdaja). Ljubljana: DZS.
- ŠKERLJ, BOŽO 1962 *Ljudstva brez kovin*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- ŠKERLJ, BOŽO 1963 *Misleči dvonožec*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ŠMITEK, ZMAGO 1979 'Slovenci in neevropske kulture.' V: *Ljudstva sveta, 1. knjiga. Indonezija, Filipini in Malezija, Avstralija in Melanezija z Novo Gvinejo, Tiho-morski otoki*. Edward Evans-Pritchard, ur.; Jože Vilfan, ur. slov. izdaje. Ljubljana: Mladinska knjiga. Str. 24–5.
- ŠMITEK, ZMAGO 1981a 'Študij neevropske in evropske etnologije.' *Glasnik SED* 21(1): 13–4.
- ŠMITEK, ZMAGO 1981b 'Non-European Ethnology in Slovenia.' *Glasnik SED* 21(1): 18–9.
- ŠMITEK, ZMAGO 1986 *Klic daljnih svetov: Slovenci in neevropske kulture*. Ljubljana: Borec.
- ŠMITEK, ZMAGO, ur. 1988 *Poti do obzorja: Antologija slovenskega potopisa z neevropsko tematiko*. (Izbor in spremna beseda Zmago Šmitek.) Ljubljana: Založba Borec.
- ŠMITEK, ZMAGO IN BOŽIDAR JEZERNIK 1992 'Antropološka tradicija na Slovenskem.' *Etnolog* 2[53](2): 259–66.
- ŠTRUKELJ, PAVLA 1964 *Ljudska umetnost Indonezije: [katalog razstavljenih predmetov]*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- ŠTRUKELJ, PAVLA 1968 *Japonsko slikarstvo: razstava v ciklu Naši popotniki – zbiratelji: Grad Goričane*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- ŠTRUKELJ, PAVLA 1972–1973 'Etnološka zbirka severnoameriških Indijancev Ojibwa iz 19. stoletja v Slovenskem etnografskem muzeju: (zbiranci Friderik Baraga, Franc Pirc, Ivan Čebul).' *Slovenski etnograf* 25–26: 109–42.
- ŠTRUKELJ, PAVLA 1980–1982 'Nevropske zbirke v Muzeju Goričane.' *Slovenski etnograf* 32: 125–58.
- ŠTRUKELJ, PAVLA 1981 *Kultura Nepala: Muzej Goričane – december 1981 – maj 1982*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- ŠTRUKELJ, PAVLA 1990 'Kulturna dediščina indijskega ljudstva v etnološki zbirki Muzeja Goričane v Ljubljani.' V: *Iz indijske predaje i filologije: Zbornik radova*. Radoslav Katičić, ur. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Str. 113–9.
- TELBAN, BLAŽ 1986 'Razvoj antropologije v Kolumbiji.' *Glasnik SED* 26(3–4): 114–23.
- TELBAN, BLAŽ 1988 *Grupos etnicos de Colombia: Etnografia y bibliografia*. Quito – Roma: Ediciones ABYA-YALA – MLAL.
- TER KEURS, PIETER 1999 'Things of the Past? Museums and Ethnographic Objects.' *Journal des Africanistes* 69(1): 67–80.
- TERČELJ, MARIJA MOJCA 1998 *Iz dežele sončnega sijaja in mesečevih senc: Beblerjeva indonezijska zbirka*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.

VALENTINČIČ FURLAN, NADJA 2019 'Boris Kuhar in etnološki film.' *Etnolog* 29(80): 159–83.

VUČETIĆ, RADINA 2017 'Tito's Africa: Representation of Power during Tito's African Journeys.' V: *Tito in Africa: Picturing Solidarity*. Radina Vučetić in Paul Betts, ur. Belgrade: Museum of Yugoslavia. Str. 13–45.

Arhivsko gradivo: Arhiv SEM, Poročila o delu Pavle Štrukelj.

IZVLEČEK

Avtorja osvetlita politične, zgodovinske in kulturne kontekste udejstvovanja SFR Jugoslavije v gibanju neuvrščenih, ki je prinašalo številne stike in izmenjave na obravnavanih področjih, s tem pa vplivalo tudi na ustvarjanje vednosti o Drugem tako v etnologiji kot muzeologiji. Orišeta nastanek in delovanje Muzeja neevropskih kultur, ki je bil ustanovljen leta 1964 kot oddelek Slovenskega etnografskega muzeja z razstavnimi prostori v dvorcu Goričane pri Medvodah. Posebno pozornost namenita predstavitvi muzejskih praks zbiranja zunajevropskih predmetov in nastajanja zbirk v tem času. Avtorja predstavita tudi spreminjanje študijskega programa na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ki je pokrival območja zunaj Evrope. Čeprav so bile v tem času uresničene nekatere posamezne izmenjave in sodelovanja strokovnjakov, učiteljev in študentov s partnerji v zunajevropskih deželah, pa avtorja ugotavljata, da lahko to obdobje vsaj zaradi finančne in kadrovske podhranjenosti, ki sta onemogočali intenziviranje etnološkega in muzejskega dela na tem področju, označimo kot obdobje zamujenih priložnosti.

Ključne besede: gibanje neuvrščenih, etnologija, muzeologija, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Slovenski etnografski muzej

O AVTORJIH

Tina Palaić, univ. dipl. etnologinja, kulturna antropologinja in pedagoginja, kustosinja v Slovenskem etnografskem muzeju; tina.palaic@etno-muzej.si.

Rajko Muršič, dr. etnologije, redni profesor na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; mursicr@ff.uni-lj.si.